

ESPAIS

El butlletí de la Xarxa d'Espais Naturals de les Illes Balears

Estiu de 2022/ Número 1

G CONSELLERIA
O MEDI AMBIENT
I TERRITORI
B

BENVINGUDA DEL CONSELLER

Les Illes Balears compten amb un patrimoni natural incomparable i que, gràcies a la tasca que s'ha fet durant dècades, hem pogut protegir. Per seguir conservant les joies d'aquest arxipèlag ens cal crear consciència, recordar a la gent que estimar la nostra terra és la base per protegir-la en el present i en el futur. Vivim en temps d'emergència climàtica, conscients de què, si no actuam, les conseqüències per un territori finit i amb recursos limitats com és el nostre seran greus i dures.

Per això, la notícia del naixement d'un butlletí dedicat exclusivament a divulgar el que passa als nostres espais naturals protegits és una gran notícia. Per una banda, transmetre a la ciutadania la tasca diària i quotidiana que es fa per garantir el dret d'accés al medi natural i la conservació dels espais és cabdal per crear consciència de la feina, moltes vegades invisible, que es fa per mantenir-los. Per l'altra, tenir informació sobre la història i els valors naturals i etnològics que rodegen aquests espais, ens recorda d'on venim i per què aquesta tasca és tan important.

Serveixin aquestes línies per agrair la tasca de tot el personal de la Conselleria que fa possible això, així com de tota la gent que gaudeix dels nostres espais naturals protegits amb seny. De ben segur que aquest butlletí esdevindrà una publicació de referència sobre la joia que és el territori que habitam.

Miquel Mir Gual
Conseller de Medi Ambient i Territori

QUÈ HI HA AQUESTA TEMPORADA?

- Què és la Xarxa d'Espais Naturals de les Illes Balears? Pàg. 4
- Un cas d'èxit als nostres espais naturals. Pàg. 5
- Les espècies ocultes de s'Albufera i s'Albufereta. Pàg. 6
- Paraules perdudes al Parc Natural de Ses Salines. Pàg. 7
- Una nova papallona a s'Albufera des Grau. Pàg. 8
- Entrevista: L'ofici de l'espart a Eivissa. Pàg. 9
- La vaga de les collidores. Pàg. 10
- Els Agents de Medi Ambient. Pàg. 11
- On apareixen els espais naturals protegits? Pàg. 12

QUÈ ÉS LA XARXA D'ESPAIS NATURALS DE LES ILLES BALEARS?

Les Illes Balears compten amb un patrimoni natural i una biodiversitat de gran valor, que cal conservar i conèixer per determinar les necessitats de gestió i protecció que assegurin el seu futur. Els espais naturals protegits són peces clau per garantir la conservació d'aquest patrimoni intangible.

La xarxa d'espais naturals protegits de les Illes Balears comprèn 11 espais naturals declarats entre l'any 1988 i el 2017, amb diferents figures de protecció: un parc nacional (Arxipèlag de Cabrera), 7 parcs naturals (s'Albufera de Mallorca, Mondragó, s'Albufera des Grau, Sa Dragonera, Península de Llevant, ses Salines d'Eivissa i Formentera, es Trenc-Salobrar de Campos), 2 reserves naturals (s'Albufereta, Es Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent), i un paratge natural (Serra de Tramuntana). Dins la xarxa estan representats gran part dels ecosistemes terrestres i marins presents a les nostres Illes. La superfície de territori protegit és de 76.076,06 hectàrees, un 15,31% de l'àmbit territorial de la Comunitat Autònoma, i 108.716 hectàrees de superfície marina.

Aquest butlletí neix amb l'objectiu de divulgar i compartir els valors naturals i culturals d'aquests espais. Quanta més gent conegui el que alberguen els nostres espais naturals protegits, més consciència es crearà sobre la necessitat de conservar-los, així com dels valors que estan al nostre abast i podem conèixer sense moure'ns de les nostres illes.

UN CAS D'ÈXIT

ALS NOSTRES ESPAIS NATURALS

RECUPERACIÓ DE LA COBERTA FORESTAL DEL PARC NATURAL DE LA PENÍNSULA DE LLEVANT I EL BOSC TUI

A partir del moment de la declaració del Parc, el 2001, es varen realitzar importants repoblacions durant les campanyes 2003-2004, 2006-2007 i 2007-2008. Les espècies emprades en aquestes repoblacions varen ser el pi, l'ullastre i el garrover (*Ceratonia siliqua*) plantat en formació adevesada a camps de conreu.

L'any 2009, s'inicià al Parc el projecte de repoblació més important a Balears, fruit d'un conveni amb TUI que finançà íntegrament el projecte. El resultat és una repoblació de 48 hectàrees amb 67.000 arbres plantats.

L'equip del Parc treballa anualment realitzant petites repoblacions, moltes d'elles amb la col·laboració de voluntaris, amb els objectius de diversificar les masses forestals existents, restaurar bardisses, lluitar contra els processos erosius i crear nous bosquets amb una composició diversificada en funció de la vegetació de cada zona.

En total la superfície forestal recuperada des de la declaració del Parc supera les 125 hectàrees. La major part dels arbres plantats ja estan generant llavors a partir de les quals creixen nous arbres i, com a resultat, la coberta forestal del Parc s'amplia cada any. Amb aquest procés de recuperació forestal, contribuïm des del Parc a modificar visiblement el paisatge (ara més verd), a recuperar nombroses espècies de fauna i flora i a lluitar contra el canvi climàtic d'una manera continuada i decidida.

EDUCACIÓ AMBIENTAL

LES ESPÈCIES OCULTES DE S'ALBUFERA I S'ALBUFERETA

La idea del projecte sorgeix per mirar de desterrar aquella idea simplista i equivocada, però sovint recurrent, que descriu les zones humides com a basses d'aigua, canyes, ànners i moscards. El grup de les aus sol ser dels més coneguts, fotografiats i admirats entre el gran públic, ja que són animals més vistosos, més sonors i més grossos que no els insectes, que sovint són menystinguts. Però així es perden de vista les peces més petites de l'ecosistema, que són els engranatges que permeten que tot hi continuï funcionant. D'aquí el nom de l'exposició, que pretén donar visibilitat als habitants més menuts de les nostres zones humides.

Les impressionants fotografies són totes del col·lectiu WhiteLife Photography, amb qui es va començar a treballar en el projecte el novembre de 2020. El disseny dels continguts i textos és de l'equip d'educació ambiental, i la revisió científica és del naturalista Xavier Canyelles.

L'exposició consta de 6 panells desenrotllables i s'estructura per hàbitats o zones, on hi ha representades 42 espècies de crustacis, insectes, aràcnids, miriàpodes, mol·luscs, peixos i rèptils representatius de la biodiversitat present al Parc Natural de s'Albufera i la Reserva Natural de s'Albufereta. Per a cada espècie hi ha un breu text descriptiu, que inclou la mida i alguna curiositat. Hi ha un darrer panell dedicat a les espècies introduïdes invasores, perquè és necessari sensibilitzar i assumir la responsabilitat dels humans en els desequilibris que causam a la natura amb l'arribada d'espècies exòtiques.

L'exposició s'inaugurà el passat 9 de desembre de 2021 a l'Auditori d'Alcúdia, emmarcada en els actes de celebració del 20è aniversari de la Reserva Natural. Enguany també ha estat exposada a Sa Pobla i actualment és a Muro. Ja l'han visitada, o està previst que ho facin, els escolars dels diferents municipis de la comarca i, a la llarga, de les escoles i instituts que ho sol·licitin.

© Whitelife Photography. Espinós mascle (*Gasterosteus aculeatus*)

© Whitelife Photography. Llagost d'Albufera (*Acrida ungarica mediterranea*)

© Whitelife Photography. Grill blanc (*Oecanthus dulcisonans*)

EDUCACIÓ AMBIENTAL

PARAULES PERDUDES AL PARC NATURAL DE SES SALINES

Salpassa

La sal ha tingut al llarg de la història un valor simbòlic i ritual. L'Església l'ha feta servir en diferents cerimònies com a element purificador i protector davant del pecat. Un d'aquests rituals és la salpassa, que consistia en beneir les cases, assenyalant amb sal les portes i esquitant amb aigua beneïda amb sal.

Actualment, aquest ritual està en desús encara que es troba viu en la memòria dels majors i majores d'Eivissa i Formentera, on arribava fins a l'illa de s'Espalmador.

Aquest costum tenia lloc després de la Quaresma, quan el mossènyer anava casa per casa per tota la venda, acompanyat per l'obrer i l'escolà. Les dones havien de tenir la casa ben emblanquinada i neta per a l'ocasió. El mossènyer dipositava una mica de sal humida darrera la porta de la casa, que s'havia de guardar tot l'any, oferint protecció dels mals esperits i fent fugir a les bruixes.

A bescanvi, els habitants de la casa els hi oferien sous (canets i alguna pesseta), aigua i aliments, especialment ous. Conten que un capellà va amonestar a missa que li agradaven els flaons, però sense herba sana, així que des de llavors ningú n'hi va donar.

Tiràs

A les salines no sempre s'havia recollit la sal amb maquinària. La feina era manual i els mateixos saliners, vestits de daltabaix, amb força i tenacitat feien feina amb cànecs, aixades-amples o masses. Les eines eren les mateixes que feien servir els pagesos en les feines agrícoles, excepte el tiràs, eina que servia per acaramullar la sal.

Aquesta pala característica és una caixa de fusta de dos pams d'amplada per un d'alt, amb un mànec fixat que servia per maniobrar la pala que, alhora, tenia fermada una corda gruixada que servia per estirar. Els cavadors, després de rompre la crosta de sal i cavar-la, acaramullaven la sal fent servir aquesta eina.

Aquest instrument, donat el seu pes, havia de ser manejat per una colla de saliners de 4-5 persones. Manejant el mànec i la corda de la manera adequada, el tiràs fregava el fons dels estanys, carregant la sal cavada i formant els cavallons.

A close-up photograph of a brown butterfly with a white 'C' mark on its wing, perched on a pink flower. The background is a blurred green field.

UNA NOVA PAPALLONA

Durant la passada tardor, la naturalista del parc natural de s'Albufera des Grau, mentre feia el seguiment rutinari de papallones va distingir un exemplar diferent damunt les fulles d'un arbocer. Cridava l'atenció el contorn irregular de les ales, que semblava que aquestes estaven deteriorades, com la forma d'una fulla retallada i la mida no corresponia amb cap de les espècies amb les que comparteix tonalitats. Així doncs, la naturalista la va fotografiar per tractar d'identificar-la abans que alçés el vol.

Immediatament, la imatge va ser compartida amb un tècnic de l'OBSAM, qui la va identificar com un exemplar de *Polygonia c-album*, una espècie de papallona no citada fins al moment a les Illes Balears. Una curiositat: el nom respon a una taca en forma de C blanca que té a les ales inferiors, a la part posterior, una marca inconfusible. Al tractar-se d'una cita aïllada podria ser un individu que ha aparegut de forma accidental.

Al Parc Natural de s'Albufera des Grau es realitza, des de fa més de 15 anys, un seguiment de papallones diürnes en col·laboració amb l'Observatori Socioambiental de Menorca (OBSAM), formant part del Catalan Butterfly Monitoring Scheme (CBMS).

Aquest projecte es basa en la recollida de dades a partir de censos visuals setmanals de març a octubre, en els que es compten i identifiquen les papallones en els mateixos transectes per conèixer els canvis d'abundància de les papallones i mirar de relacionar-los amb diferents factors ambientals. L'abundància i distribució d'aquests insectes representen un bon bioindicador que ens dóna informació sobre l'estat dels ecosistemes.

En cas que observeu algun individu d'aquesta mateixa espècie, us convidem a posar-vos en contacte amb el parc, sempre i quan es pugui facilitar la seva identificació amb una imatge. telèfon de contacte: 971 17 77 05. En els temps recents, s'estan observant regressions generalitzades de les papallones arreu d'Europa, encara que aquesta espècie marca una tendència estable. Podeu trobar més informació a la web www.catalanbms.org

L'OFICI DE L'ESPART A EIVISSA

Una entrevista des de les Reserves Naturals des Vedrà, es Vedranell i els illots de Ponent

Josep Ramis Prats, "Isidro", com es coneix a aquest josepí engrescat amb la cultura eivissenca és una de les persones, junt amb en Xicu des Puig que tenen una llarga història relacionada amb l'espart. Quedam amb ells a l'església de Sant Josep, es presenten envoltats de diversos estris i manats d'espart. Us adjuntam l'entrevista que els hem fet als dos.

Quants d'anys fa que us dediqueu a treballar l'espart? On ho vàreu aprendre?

N'Isidro, com li agrada que li diguin, fa 25 anys que en va aprendre. En Xicu d'es Puig en fa una vintena.

Vàrem aprendre amb el mestre artesà Alfonso amb un curs que impartí a Sant Josep. Després sortírem en barca per anar a s'Espartar i fer la part pràctica a l'illot.

Per quins racons solíeu anar a collir espart?

N'Isidro anava a s'Espartar amb en Vicent Forn Figuera i en Bartomeu Rota amb un llaüt. Quedaven a cala d'Hort a les 4.00 de la matinada i arribaven a s'Espartar que començava a fer-se de dia.

En Xicu, en canvi, hi anava amb son pare i un llaüt que es deia "Leal"; si feia vent anaven a la vela, sinó havien de remar. Per arribar a cala d'Hort anaven en bicicleta.

Ambdós comenten que altres bandes d'Eivissa on havia espart eren Porroig, es Jondal, cap Martinet o platges de Comte.

Contau-nos alguna anècdota que us hagi passat a l'illa de s'Espartar.

En Xicu conta que de tornada d'un jornal a s'Espartar, un temporal molt gran els va fer amagar a Cala Vedella. Per sort a la barsa sempre portaven 4 figues, 1 tros de formatge i un garró de pa.

N'Isidro recorda una vegada que havia deixat amarant l'espart a cala d'Hort i el vent amollà els manats. Un conegut el va avisar que havia espart per totes les casetes varador.

LA VAGA DE LES COLLIDORES

Un record del patrimoni cultural des del Paratge Natural de la Serra de Tramuntana

L'any 1930 la temporada de collir olives solia començar per Tots Sants i acabava pel febrer. A les possessions solien contractar una desena d'homes i una trentena de dones, anomenades Collidores, a vegades amb els seus fills menors que també treballaven. Els homes s'enfilaven a les oliveres amb un garrot llarg, tomaven les olives i elles i els nins les arplegaven d'en terra.

Les collidores es repartien en talls; es col·locaven en teringa, de costat a costat. La feina era pesada fent feina acotades, sense doblegar les cames, amb un paner en una mà i recollint l'oliva amb s'altra o a la gatizoneta estrenyent el paner entre els genolls i omplint-lo amb les mans. A cada tall hi havia una buidadora que parava un sac per buidar els paners i quan estava ple, el traginer el duia a la tafona. Les dones anaven molt abrigades amb manegots que les protegien d'esgarrinxades i algunes també es posaven didals de canya per no fer-se bòfigues. El millor era que conversaven mentre collien, cantaven, feien glosses i quan acabaven passaven divertides vetlades devora el foc a la Casa de les Dones.

Els sous havien crescut desigualment segons la professió i el sexe de les persones. I al marge de tots havien quedat les persones que feinejaven al camp, on el greuge era major entre homes i dones, les quals tenien sous quatre vegades inferiors.

Segons notícies de l'època *"Entre els anys 1914 i 1936, els preus de l'oli, la carn, el pa, el peix fresc, el vi, el combustible o l'habitatge s'havien incrementat en un 50%. La llet, la xulla o els ciurons havien augmentat els seus preus un 15%"*.*.

Va arribar un moment en que les Collidores varen dir basta. A principis dels anys 30, les de Calvià i les de Planícia convocaren vagues, per reclamar un augment de jornal (de sol a sol) d'1,5 a 2 pessetes. a més de millores de les seves condicions laborals.

***Suàrez Salvà M. (2018): La vaga de les collidores d'oliva de calvià el 1932. 1ª edició. Editorial Leonard Muntaner**

Foto del programa de festes de Banyalbufar, en reconeixement a les dones banyalbufarines

CONEIXES LA FEINA DELS AGENTS DE MEDI AMBIENT?

La tasca al Parc Nacional marítim-terrestre de l'arxipèlag de Cabrera

Un dels objectius del Parc és el de la conservació dels valors naturals i culturals i promoure'n la investigació, fent-ho compatible amb l'ús públic i d'interpretació ambiental dels valors del Parc. Per assolir-los, Cabrera compta amb una sèrie de mitjans humans entre els quals es troben els agents de medi ambient.

A Cabrera, els quatre agents adscrits al Parc realitzen campanyes de vigilància específica per àrees com són la pesca, l'accés d'embarcacions a zones de reserva o l'ús públic a l'illa de Cabrera.

Tot i que els agents són els únics amb potestat sancionadora, el personal del Parc participa també activament en els programes de vigilància, especialment en l'àmbit marí, amb vigilants, zeladors i tripulacions professionals. La Guàrdia Civil, present a l'arxipèlag i amb vigilància marítima constant, realitza una important tasca també en aquest sentit.

Els principals incompliments que gestionen els agents de medi ambient és que s'han de veure amb el desembarcament en zones prohibides, els fondejos no autoritzats, transitar fora dels itineraris permesos i les molèsties a flora i fauna.

En l'àrea de conservació e investigació, actuen com a ajudants facultatius en projectes de seguiment i conservació de flora i fauna. Cal destacar la seva col·laboració en els cens anual del falcó marí (*Falcó eleonora*), del falcó peregrí (*Falco peregrinus*) i del corb marí (*Phalacrocorax aristotelis*); el seguiment de l'activitat pesquera artesanal; el seguiment de les poblacions de rotgeta endèmica de Cabrera (*Rubia caespitosa*); en la cartografia de la flora dels seus illots; en el control, i seguiment d'espècies invasores com la papallona del boix (*Cydalima perspectalis*). També participen en la recollida de mostres d'aigua dins el programa de seguiment de la qualitat de les aigües del Parc Nacional.

Per últim, també cal destacar el paper dels agents de medi ambient en la prevenció i extinció d'incendis forestals, on hi prima la seguretat dels visitants i dels treballadors presents en l'illa i on hi ha establert un protocol específic.

ON SURTEN ELS ESPAIS NATURALS PROTEGITS?

- La recuperació d'una síquia i una parcel·la de prat salobre al Parc Natural de s'Albufera - [Última Hora](#)
- Sa Dragonera, primera illa 100% amb energia renovable - [ARA Balears](#)
- El retrocés de la platja al Parc Natural Es Trenc-Salobrar de Campos des de 1979 - [Diario de Mallorca](#)
- L'adaptació del Parc Natural de Mondragó a l'ús públic creixent - [Diario de Mallorca](#)

XENIB

XARXA ESPAIS NATURALS
ILLES BALEARS